

A tanácskozás¹

Lépjetek be tolmácsok! Hiába vagytok mások, *falanszík, bordogálok*, egy követéség vagyunk, egy asztalnál ülünk. Így rendelte a császár, és mi engedelmesskedünk. Egy úrnak szolgálunk, ő az Ég Fia, a földi közép, Kang-hszi: a békés harmónia. Nagy tisztesség nekem, hogy legféltettebb kincsét nevelhetem, trónja örökösét, úgy is, mint nagy-nagybácsi, erkölcsünk alapjaira: *szeretet a szülő iránt, tisztelet az idős iránt, szomszédokkal békesség, ifjúságnak műveltség, megfelelő foglalkozás, gonosztettől tartózkodás*. Nagy tisztesség a császárt szolgálni, nekem még kötelesség is, családi, negyedízigen. Nem a rang teszi az embert, tolmácsok, ugye az udvar levegője fülledt, kinevezések-leváltások, hirtelen felhőátvonulások, a magasan álló mélyre süllyed, nem a rang, a feladat számít, a ranggal születik az ember, de a feladat emel fel. Aki eljutott már a főtitkársáig, mint én, annak azután jöhet bármi, akár egy testőrkapitányi cím, akár egy békeköveti; csak az számít, a megbízást hogy teljesíti, a császár mire értékeli.

Kerüljetek beljebb, tolmácsok, ne kéressétek magatokat! Nekem, aki a határon túli ügyeket viszem, főleg az északiakat, a Nagy Falon túliakat, nem kell bemutatkoznotok, az én hivatalomnak már eleget tolmácsoltatok, összekötve Keletet-Nyugatot. Meg a barbár Északot, azt a sok szakállas vadállatot, kozákat és orosz papot, akik még köszönni sem tudnak, miután a világ fővárosába, Pekingbe befutnak, csak adni-venni akarnának, de tiszteletet nem adnának, se Kínának, se a császárnak, a bunkók. Eddig mindig repültek ezek a fajankók, most meg minket küldtek, egyenesen hozzájuk! Nem értjük egészen, őfelsége mit ért megegyezésen, de ez a cél, ezt kell szolgáljunk, a békét, mindenképpen. De hogy hol fogjuk meg a boldogabbik végét, azt csak a császár tudja, tudhatja. Nagy tisztesség nektek, hogy a császárnak zenélő órát építhettek, hangsebességet mérhettek, geometriát taníthattok, térképet rajzolhattok. Őfelsége úgy néz rátok, mintha varázslók volnátok.

A sátonak egy ajtaja, az asztalnak két vége van, mitől féltetek? Láttok köztünk szárnyas tigris, bőgő majmot, kilencfejű *feng*madarat? Egyikünk sem eszik embert, tolmácsba senki sem harap! Nem vizsgáznai jöttetek, de ha már úgy tesztek, én, igaz, csak tüzer vagyok, mint az ágyú, olyan buta, felteszek egy kérdést nektek. Egy talalós kérdést. Ha megfeleltek, leülhettek. *Három halnak egy a feje, egy a szeme* – mit jelent? Hogy?! Neem, azt nem! Mi nem tudunk a ti Hal megváltótokról! Egy hal váltaná ki az embereket a fogságból? Höhöhö! Egy hal! És mit ad értük: halpénzt? De hát mondtam: nem *egy* hal ez, hanem három! Tessék?! Ilyen nálatok is van? Főisten, fiúisten, lélekisten?

¹ Részlet az 1688 munkacímű, nagyobb lélegzetű szövegből.

Na és! Minden isten lélek! A lélek élet. De mi volt az élet *előtt*? Nem a halál. A halál az élet ikre. Hanem az Úr, a Nemlét. A Nagy Egy, a Közép. De mielőtt még lett volna, alaposan átgondolta: „Ha megjelennék: lennék. Mi lennék, ha megjelennék? A két alapminta lennék. Minden lennék: könnyű és nehéz, tiszta és zavaros, nedves és száraz, lágy és kemény, nő és férfi, véges és végtelen, kedves és kedvtelen. Magam ellen mássá válnék, mássá válva magam lennék, én *ez*, én *az*, és örökös harmadikként az *átmenet* is én lennék: én, te, ő a létezésben, három hal a medencében, forognék és lubickolnék, három farkkal csapkodnék, egy fejemmel gondolkoznék, egy szememmel messze látnék.” Értitek már?

Dehogy értik! Csak mi, kínaiak értjük. Sokértelmű a mi nyelvünk, az idegen könnyen elvész a sok jelben, a sok képben. De én, az alacsony származású, a közepes hivatalnok, én, a titkár, én, az írnok, mivel itt születtem, értem. A mi három halunk, középen az egy fejével, egy szemével, azt jelenti: meg nem halunk, mind halhatatlanok vagyunk, égből, földből, emberből kavardunk, kavardunk. *Egyek* vagyunk, ezt jelenti: egy az állagunk, egy az államunk, egyet gondolunk. Pontosan azt, amit a császár. Ha a császár kinyitja a szemét, nappal van, ha lezárja a szemét, éjszaka. Valahányszor felhördül, az ég is eldördül, ha egyszer dühe szikrázik, az ég is villámlik. A császár minden szerve egységben él az országgal. Lehetőből felhők kerekednek, bő véréből folyók erednek, húsától dúsulnak a földek, haja-szőre fát-füvet nevel, izzadtsága esőt hoz, vizelete táplálja a mocsarakat, csontjai ezüst-arany lelőhelyeket biztosítanak. Ha nem volna ki körül forognunk, az életünk széthullana, és az ország és a nemzet a semmibe hanyatlana. A császár akaratára a mi természetünk, mi ahhoz igazodunk, az a mi követendő utunk. Emelem e csobolyót, rajta a három hallal, a Közép Birodalmára, Kínára, a császárra!

Éljen! Éljen! Éljen! Igyunk a császárra! Igyunk a békére, bár még messze nem értünk a végére. Egyelőre olyan délibábos, tengeren remegő város. De térjünk vissza a valósághoz. A sztyeppe ég, csupa füst az ég, a hajbókolásból elég, ezt én mondom, aki előtt már eleget hajlongtak, akinek mindenfélét a fölébe dongtak, főleg összegeket, hogy kapjanak érte tisztségeket, de hajlíthatatlan maradtam, így egyre feljebb jutottam. Nem világos, hogy mit mutatam? Foglaljatok helyet, tolmácsok! Ott tartottunk, hogy: békét tárgyalással szerezni egyesek szerint annyi, mint alkímiában hinni, és várni a *csít*. Vagyis: tucatnyi bambuszcsövet, mint valami pánsípot, vászonnal lefedni, sötét helyiségben a földbe temetni, aztán hó közepe táján figyelni, hogy a sípokba tömött finom hamut fölfelé préseli-e a föld tüdeje, azaz a *csí* ereje. Ha igen, a síp fölött ott táncol a hamu, ami a vásznon átszüremlett, jelöl annak, hogy a földmélyi erők támogatnak, bármire vállalkozhatsz. Vagyis a békére, mint a *csíre* alapozhatsz. A bökkenő csak az, hogy a *csí* még sose fejtett ki látható hatást. A császárt ez nem zavarja, azt mondja, a hang is láthatatlan terjed,

ideje van a tárgyalásnak, nevezzük kísérletnek, majd ő megmutatja, hogy a béke csíje támogatja az igazságos hadakozást.

Ne legyek a császár nagybátyja, ha nem vigyázok az országra! Igyunk, igyunk a nagyságra! Egy húzásra! Legfontosabb az erők összerántása, a célok finomítása, a belső megtisztítása! A *csi* persze működik, tőlünk függetlenül. A béke már messze nem ilyen független tőlünk, sem a háborútól. A békét jelenleg nem látni az úttól, ugyanis mi vagyunk az út, bennünk halad a béke, valahogy úgy, ahogy a *csi* is a föld *leheléke*, csak sajnos a háború ránk is árnyékát veti és a bennünk nyíló utat a mi szemünk elől is teljesen elfedi. Egy csata forgatagában békeküldöttségnek lenni olyan, mint *zivatarban arra várni, mikor lehet teregetni*. Ha pedig elunjuk a várakozást, és helyébe tesszük az aktivitást, akkor meg – jelen körülmények közt – olyanok vagyunk, mint aki *folyó közepén foltoz csónakot*. Most elhagyom a többi vizes hasonlatot. És a régi bölcsességre támaszkodva azt mondom: *Teleholdkor ha egy ökröt megsütöttél, a zsírjából másfél fontot félretettél, majd egy hétre elvonultál, kikoplaltál, ónt higanynyal egy rézüstben hevítettél, ökörzsírral elkevertél, abból pirulákat gyúrtál, kerek kilenc napig szedted, összesen vagy nyolcvanegyed, a tizedik napon érzed, szűnnek testi kötöttségek, olyan, mintha szárnyad nőne, emelkedsz a levegőbe, mintha meghódítanád az étert*.

Vagy az éter hódítana meg téged, olyan. És a magasba emelkedve látod, varjak tépik az emberek belét, a temetetlenekét, száraz ágra aggatják fel, ott hintázik lógva. Látod és nem érzed. Csak szólsz, akár a pánsíp csöve, a vászonnal letakart hangszeré, beszélsz, beszólsz, egy kísérlet eszköze. Táncol a hamu fölötted, a hamu a vásznon, a szürke por a hallgatáson, a leégett kolostorok hamuja, azt se érzed, azt se érzékeled. Olyan vagy, mint a kivájt nád, könnyű, áteresztő, üres üreg. Nem érzékeled a tüzet se, a szelet se, nem te vetetted, nem te arattad. Ha a béke csíje vagy, ha annak csinálsz magadban utat, akkor a császár eszköze vagy, a császár előrenyújtott karja, katapulttal kilőtt szája, mennyei összhang szól belőled, a császár megfontoltsága. Ő aztán hétszer is megfontolja, mikor veti be a hozzád hasonlót. Vagy veled a harcmezőt. Most tedd el magad, tedd el holnapra. Ahogy mondani szokás: töltsél jó bort, költseél verset, hosszán hallgass, kurtán szellents.

Szél és tűz szövetségese, a beleink égnek. Tölts még! Ha erős a szél, tombol a tűz is. A miénk kialvóban, tegyük el magunkat. Holnap, ha a béke csíjével jól bánunk, megnő a tűzerőnk, megnő a szélerőnk. Ha ügyesek vagyunk és magunkra adunk, akkor az ellenszéllel, az ellenerővel is könnyűszerrel elbánhatunk. Ennyit mi is tudunk, hogy: *Ellenséges hadvezérrel holdfogytakor végzünk. A hold helyén hamuszürke fény, éjfél tájban körbejárunk, kimérjük az oltár helyét. Béirjuk a nyolc trigramot, a nyolc egyetemes jelet, béirjuk a négy égtájat, a tizenkét állatjegyet, és így tovább. Én végzem a műveletet, háttal az oltárnak, szívvel a császárnak. Kard a bal kezemben, áldozat a jobban, kakaska és kuttyuska, mind a kettő fekete. Elmetszem a torkincájuk, ellenségünk nevét mondom: Hej, Galdan, te veszedelmes, hej bosogtu, hej, te dzsungár! És ahogy így mondogatom, énekelve*

igézetem, északnyugat irányába, arról jön a veszedelem, meglátjátok hamarosan, elhagyja az ereje, akarata elfolyik, el lehet őt fogni.

El lehet, el lehet, de még nem tartunk ott. Egyelőre ő fogja el, ha a hírek nem hazudnak, a mi megbízottunk. És az ómenekben is csalódtunk. Milyen felhők álltak össze tegnap este? *Nem disznókhöz hasonlító, égi folyón átgázolók?* Hát nem azok voltak, *hogy győzelmet hoztak volna*; erre kondák nincsenek, még az égben sincsenek. Annál inkább *döglött lóra* emlékeztetőek! Úgy az égen a felhőzet, mint a földön a mintázat, felfordult lovak mindenütt, mást se látsz, mint csontvázat. *És az vesztes csatát jelent.* Folytatjuk utunkat ritkuló kutak közt, a keleti Góbiban, dicső békekaravánunk hovatovább szomjan hal. *Zöld udvara van a Holdnak*, ebből eső nem lesz, idő ha lesz, az is szeles. Galdan szelét sok tízezren fújják, hegyek közül, vizek közül, mint a tüzes harsonát: torkosak és marconák. A mi szelünk belénk szárad, a mi lovunk mind kifárad, a tevéink dülöngélnék, így tekergünk a pusztában, három ágban, hosszú sorban, szürke, vörös békehangyák.

Kíséretünk csak jelképes, fegyveresünk alig maradt. Nyolcszáz válogatott lovast nemrég rendelt vissza urunk a hebei Nagy Fal mögé költségkímélési célból. Még talán ő sem álmodta, hogy a béke égi művét a földi harc félretolja, hogy a nagyok, hatalmasok, a világbirodalmasok nyugodalmas kézfogását egy hőzöngő barbár bolha csípésével elnapolja. Holott ez a bolha barbár egész bolhatruppot tol már előre a halha sztyeppén! A dzsungárok, a barbárok manapság úgy öldökölnek, ahogy mások, ahogy mások földet túrnak, magot vetnek. Ezt maguk a kárvallottak kántálták, de nem hittük el. Most a két szemünkkel látjuk, hogy a halha törzsszövetség úgy bomlik szét, úgy esik szét, mint a kötött gyapjúkendő, amit megrágtak a molyok, úgy hull erre, úgy hull arra, úgy foszlik szét ezer fele: fújja széjjel, szanaszéjjel a háború véres csíje, a dzsungárok ellenszele.

Mi azt hittük, majd a halhák, majd ők fogják biztonságunk szavatolni, azt hittük, az ellátásban rájuk fogunk támaszkodni. Lesz mit inni, lesz mit enni, teli tömlők, birkanyájak, lesz vezetőnk, a homok- és fűtengeren embereink nem vaklálnak. Egyszerű lesz ez a béke, gondoltuk, akár a falusi lagzi, hosszan tartó, mégis olcsó, nem lesz gondunk, csupán annyi, hogy a mohó muszka medvét meg kell kissé táncoltatni, nehogy Galdannal fogóddzon össze, mert az nekünk sokba fájna; Észak, Nyugat egy kéz alatt, Galdan Nagy-Dzsungáriája, felvértezve tüzérséggel, éppen muszka segítséggel, na ez mondjuk nem hiányzik, elég nekünk ellenfélnek, kellemetlen ellenszélnek a *bosogtu* egymagában. De a tavasz és a nyár erői terveinket sírba tették. Falusi lagzi a végeken? Kinek hiányzik? Jobban érzi magát a mongol népelem a lólopásokon, verekedéseken. Ez van, ez a népszínműbe illő falusi jelen a sztyeppén, késelés, kardozás, egy csárda, két dudás. Lássuk, mi a tényállás.

Úgy száz éve Mongólián, mint egy kiterített irhán, négy halha kán osztozott. Örökrészként egy-egy csík jut mindegyiknek belőle, észak-déli irányú.

Amerre a folyók mennek, halhák arra terelgetnek, följobb hegyek, lejjebb síkság. Közben a nagyétkű ojrát a négy csikból lenyel egyet. Marad három halha kánság. Jön az éhes muszka medve, jön a karmát kimeresztve, azt a három halha kánt is fenyegetve. Összefognak, ojrát-halha, és közösen törvényt hoznak. Hogy majd ha kell, muszka ellen, meg ellenünk, mandzsuk ellen, Kína ellen összefognak. Hát nem, mert a halha három halnak, hogy a példát idehozzam, az előbbit, nincs *közepe*, nincs *egy* feje. Egymást eszik csak a halhák, őket meg eszi az ojrát. Részletezzem? Mindegyik *fej* akar lenni, *főnök*, nagy kán, így teljes a fejetlenség. Én nem adom neked vissza, ami pedig visszajárna, elmenekült alattvalód – vedd el, ha el tudod venni!, így piszkálja, mert erősebb, az egyik kán a gyengébbet. Márpedig a törvény így szól: Az úré az alattvaló, a káné, a tulajdona. Ha elszökik, kapja vissza mihamarabb jogos ura! Ezt negyven mongol kán esküvel fogadta. *Az ég uralja az időt, a föld uralja a javakat, de a rossz kormányzást csak az ember uralja.* Bizony, a pusztán csak az erő számít, a tél ereje, a nyár ereje, a zászlók ereje, és aki csapást mér, de az erejét rosszul méri fel, az ráfizet. Most látjuk: az erősebb halha kán nagyon elbízta magát, ahogy szaporította gyengébb szomszédjában a sérelmeket és felszította annak szövetségeseiben, az ojrátokban a harci tüzet. Elbizakodott gőgje a népszínműi kereteket akkor vetette szét, mikor halha szomszédja földjére betörve, Galdan öccsét is megölte.

Summázhatok? Lehet, hogy az erősebb kán visszaélt a helyzetével, de amit a gyengébb kán tett, bizvást összevethető az állatmese kecskéjével. Ennek az ostoba kérődzőnek beszorul a lába vagy mi, erre tehetetlenségében elkezd szörnyen óbégatni. Persze hogy a farkas ér oda először, a kecske minden ízében remeg, de bebeszéli magának, hogy a farkasok is segítenek. Gyengék nagy védelmezője, ments meg!, mekegi. A farkas kirántja a kecske lábát a kő alól. Szabad vagy!, mondja, aztán közelebb hajol és megeszi. – Ó, ezek a dzsingiszháziak! A Nagy Kán utódai! A sztyeppe egyedül jogos örökösei! Miért is, miért? *Csak a gyengeelméjük kívánnak előnyt őseik tetteiért.* Viszont Galdan is bolond, nagy sietségében *villával issza a teát, gyújtóssal olt tüzet, ledönt egy fát, hogy fogjon egy rigót.* Ő is elmondhatja: *senki sem tud nekem kárt okozni magamon kívül.* De azt is csiripelik a verebek, nem a maga jószántából árt magának; a Nagy Testvér, a lhászai ösztökéli: *elöl megy az ökör, hátul mondják, hová.* Nem így van?

De, sőt. Tibet nagyon is kézben tartja őt, ahogy a mongolokat általában. A mongol belviszály Lhászának nagyon is érdekében áll, hisz amíg ezek a falurosszák, ezek a fenegyerekek egymást ölik, addig is hozzá folyamodnak lelki üdvért. És addig se Tibetben szedik a lakbért. Ha Lhászta valóban békét akarna, akkor a pancsen láma (hívták!, hívtuk!) már régen Kínába utazott volna. Azt megértjük, hogy a dalai nem jön, ő, azt mondják, lélekben az örökévalóságot gyakorolja, az átmenést a túlsó világba. De a helyettese jöhetne, az ország második méltósága! Nem, ő is öreg, beteg, a pancsen láma, meg

nagy a távolság, meg hát ugye a feketehimlő. Jó kifogás sose rossz, sőt nagyon is mesébe illő. Mellesleg nálunk a császári család himlő ellen már beoltatta magát. Pont az idén először. A felkar bőrébe kis metszést ejtettek, abba himlővart sülyesztettek, pici darabkát, a sebet lekötözték. Bár a háborút is így kezelnék!, az is egy betegség.

Visszatérő betegségre nincs orvosság. *Ínséges esztendő, mohóbb étvágy.* A nyomorult ojrát nem nagyon tehet mást, mint hogy rabol. A dicső Dzsingisz sem tett egyebet. Ha egyszer Fagy tábornok elragad négyből három tehenet, ötből négy juhot, hatból öt lovat, és a megmaradt kecskenyáj nyáron tövig borotválja a gyér sztyeppei füvet, akkor vagy eladod rabszolgának a családot, magad pedig koldusnak állva vándorolsz, míg ki nem hull összes fogad, vagy felcspasz farkasnak és érvényesíted, ha tudod, farkasjogaidat. *Ha van hátra, de nincs előre, akkor a sokaság számára nincs kapu, nincs továbbjutás.* Nekik aztán mondhatod: *a vágyak kiüresítik a szívet, a vágytalanság újra megtölti.* Azt felelik erre: *adj a kutyának étvágygerjesztő nevet és edd meg.* Én mondom: a mongol akkor lesz a tao híve, amikor majd fél kézzel is lehet tapsolni. Barbár, félállati népség. Ha hihetünk a dalai lámáknak, a mongolok a legtrikább esetben születnek újjá emberként.

Galdan is csak annyira ember, amennyire egy tigris az. Ha kutyát eszik, megrészegül, ha embert, varázserőre tesz szert. Varázserőre, és megy előre. E pillanatban úgy tűnik, ő a sztyeppe ura, vele senki sem szállhat szembe. Minket, mandzsukat leszámítva persze, de mi most békekövetek vagyunk. Jön ez az embertigris, ez a mindennél furább szörnyállat, „*bosogtu*” vagy mi a mellékneve, azt is a dalai aggatta rá, mint valami ezüstkolompot, hogy kiüntesse vele kedvenc kánját, vagy hogy maga előtt tolja, mint buddhista pajzsot vagy inkább vészhozó gongot, mondván, Galdan is a „mennyek kegyeltje”, „égi megbízott”, mint a birodalmak fejei általában. A *bosogtuság* tehát azt jelenti: minden diadalában támogatja őt a szellem hatalma, ami fenti. De talán az ég seregeinél is többet nyom a latban az összes legyőzött és felfalt város, falu és nomád tábor. Ők, saját akaratuk most már nem lévén, csak részesülnek a *bosogtu* akaratából: szolgálzellemeiként a hóna alatt, a pofája mögött és az állkapcsában laknak. Felderítők, merénylők, zsákmányejtők. Ezek a szolgálzellemelek, ha kell, a tigrisnél is fenevadabbak.

A *bosogtu* olyan tigris, amelyik sosem lakik jól. De nem mindenevő. Elmondjam, mit utál? A gyógyítók húsát. Az orvosét és a sámánét. Szerinte az előbbi mérgekkel öl, az utóbbi csaló praktikákkal tarol, együttesen tíz és tízezreket tesznek el láb alól. Áldozataik szellemeit ők is magukba olvasztják, amíg üzelmeiket folytatják, csak hogy ezek a szellemek nem olyan engedelmesek, mint az övéi, a *bosogtuéi*, azoktól ugyanis neki nincs oka félni. Ezek ellenben beeszik magukat az orvos és a sámán csontjába, és ott mit választanak ki, na mit?, ezek a megöltek, ezek a kígyószellemek? Hát mérgeket! Emiatt a húskból, isten őrizz!, a *bosogtu* nem ehet.

De úgy hírlík, még ennél is jobban fél az erényes konfucianustól, tőlünk. Mert mi ismerjük a természet törvényeit. És belelátunk a fenevadak szívébe, és kiolvassuk belőle összes gondolataikat. Nem nagy kunszt. Egy apró gyűszűben is több gondolat hemzseg. A *bosogtu* mottója: *Győzelem a hátszelem, a világot átszelem.* Ezt se ő találta ki, ezt is a tibeti majomfejedelem ültette el benne, még ezt a keveset is. Ami persze sok, több a soknál. Fenyegetésnek mindenképpen. De mi tudjuk: *egy datolyamag nem állítja meg a szekeret.* Vigyázzon magára a *bosogtu*: *bármely föld alkalmas a temetésre.* És jobb, ha tudja: *a játékmester nem törődik vele, melyik oldal nyer.* Ellenben *annak, aki vár, az idő minden ajtót kinyit.* A mi császárunk tisztában van azzal is: *a legjobb szabó sem bír el egyszerre két tűvel.* Mi, kínaiak, régtől fogva ismerjük az igazságot: *türelemből és eperfalevélből selyemköpeny lesz végül.* A béke most meghalt, de *a halott az élők kezében van.* Ahogy eddig is.